

Els orígens comuns de Tots Sants, la castanyada i Halloween

Les festivitats beuen de les mateixes fonts, tot i que d'entrada no ho pugui semblar

Tots Sants en un cementiri | Adrià Costa

Milers de catalans aniran als cementiris per recordar els difunts aquest dijous. Aquesta és la imatge típica que es repeteix any rere any el primer de novembre, el dia que se celebra la festivitat de Tot Sants. Marcada al calendari com una de les dates assenyalades per l'Església catòlica, el cert és que els orígens d'aquesta diada tenen el segell de la cultura celta i no pas de la cristiana, que la va adoptar posteriorment.

Els celtas dividien l'any en dues parts; la de la llum, que abraçava els mesos de primavera i estiu, i la de la foscor, que englobava l'època de tardor i hivern. Enmig d'aquests dos períodes hi havia uns quants dies de "transició", que eren aprofitats per celebrar el Samhain, un mot gaèlic que donava nom a la festivitat que servia per donar la benvinguda a l'època d'obscuritat que arribava i què es creia que els difunts podien contactar amb els vius.

No és fins al segle VII quan el cristianisme adopta aquesta festa com a pròpia, i ho fa de la mà del papa Bonifaci IV, que, enlloc de destruir el Panteó romà en honor a tots els déus, i que era pagà, va consagrar el temple en honor a la Verge i a tots els màrtirs, una decisió que, segles més tard, s'estendria a tots els sants. El papa Gregori IV va ser el responsable d'aquest canvi, i va fixar el primer dia de novembre com la festa en honor als difunts emulant la tradició celta, que també la celebrava per aquestes dates.

La castanyada, una festa secular a Catalunya

Amb el pas dels anys, es va anar incorporant a la festivitat el toc de campanes en honor als morts. Els campaners de nombrosos municipis catalans feien repicar fins la matinada, motiu pel qual se'ls hi portava algunes de les viandes típiques d'aquella època de l'any; castanyes i moniatos. Aquests aplecs improvisats van anar arrelant a Catalunya fins al punt que la menja de castanyes es va establir com una tradició que va adquirir un nom, la castanyada, i un símbol, la castanyera.

El famós costumista Joan Amades explica al *Costumari Català* (https://ca.wikipedia.org/wiki/Costumari_Catal%C3%A0) com eren els estris que usaven aquestes professionals de treure les castanyes del foc: "Fogons de terrissa semblants a una copa", i més endavant "torraven les castanyes amb paella d'aram o de ferro grosserament foradada perquè la flama arribés més bé a les castanyes".

La castanyada, festa popular catalana. Foto: Adrià Costa

Una altra menja molt típica d'aquests dies són els panellets. Segons Amades, en algunes èpoques els padrins obsequiaven amb panellets els seus fillols, igual que per Pasqua els regalaven la mona. En altres èpoques, els panellets es compraven en parades al carrer on feien rifes: el més habitual era anar a les taules que es paraven a carrers i places i fer una mena de juguesca per obtenir els panellets com a premi. Sembla que inicialment els establiments que posaven parada per vendre els panellets eren els cafès, i no va ser fins més endavant que van aparèixer les pastisseries.

Té un origen americà el Halloween?

En els darrers anys, la festa de la castanyada i Tot Sants s'ha vist "amençada" pel Halloween, una festivitat molt estesa a Amèrica del Nord i que ha creuat l'Atlàntic per influència del màrqueting i dels films amb segell de Hollywood. Tot i el que es podria pensar, l'origen d'aquesta celebració beu de les mateixes fonts que la de Tot Sants. El mateix nom ja dona una pista; Halloween és l'abreviació dels mots anglesos antics *All Hallows Eve* (vigília de Tots Sants).

L'origen d'aquesta festa es troba també en la cultura celta i en la creença que durant els dies d'impàs entre l'època de llum i de l'obscuritat els morts podien entrar en contacte amb els vius. Els esperits dels difunts tornaven a la terra per demanar aliments, i si els humans no accedien a les seves peticions, els feien víctimes de malediccions: "O em dones alguna cosa o et faig una mala passada", que és la traducció del popular "*trick or treat*" (truc o tracte).

Per evitar que entressin a les cases, la gent les decorava amb ossos, calaveres i tota mena de coses desagradables per espantar els morts que sortien de les tombes. Moltes de les tradicions de Halloween es varen convertir en jocs infantils que els immigrants irlandesos van portar als Estats Units durant el segle XIX.

La carabassa buida amb l'espelma, una tradició que també es catalana

Aquesta voluntat de disfressar-se i decorar la casa amb elements desagradables acaba fent popular un objecte que, a dia d'avui, és la principal icona d'aquesta festa "americana". La carabassa amb una espelma a dins era i és una eina per fer por i per recordar els difunts, si bé aquest costum va arribar a Amèrica gràcies a la immigració i molt després que es fes en altres indrets d'Europa, entre els quals Catalunya.

Durant l'època medieval hi havia el costum, en nombrosos indrets del país, de preparar una carabassa buida amb una espelma flamejant, el que se'n deia vulgarment: fer la por. Aquesta

pràctica s'havia fet majoritàriament a les comarques del Ripollès i d'Osona, i també a les comarques de la Franja de Ponent. A voltes, la carabassa era substituïda també per un nap, que es buidava de la mateixa manera.

Dues carabasses de Halloween. Foto: Flickr: Pedro Ferreir